

ŘÍJEN 2018

OBSAH

- O čem se psalo v říjnu 2018
- NKC – gender a věda bloguje II
- Nové rozhovory na našem webu
- Týden vědy a techniky: tipy
- Říjnové perličky a špeky

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

zdravíme vás a přinášíme měsíční porci novinek, tipů na akce a dalších informací z oblasti genderové rovnosti ve vědě a vysokém školství. Úspěšně proběhla celá řada našich akcí, a kdo jste nemohli dorazit, máte možnost se podívat na videa alespoň ze dvou z nich ([5. národní konference o genderu a vědě](#), [Vítání knihy Angely Saini Od přírody podřadné](#)). Rády bychom vás také pozvaly na Týden vědy a techniky, v jehož rámci pořádáme přednášku historičky Dany Musilové o proměnách názorů veřejnosti na ženskou práci v 19. a 20. století. Přednáška proběhne 5. listopadu v Praze a 6. listopadu v Hradci Králové. V rámci největší vědeckopopularizační akce u nás proběhne řada dalších zajímavých akcí, některé z nich vybíráme níže a doporučujeme vaší pozornosti.

Na konci listopadu se dozvíme jméno držitelky Ceny Milady Paulové za rok 2018, nominovaných je opět celá řádka. A abychom vás naladily na příští číslo, které se bude věnovat vědkyním v oblasti pedagogiky a andragogiky, přinášíme tři úryvky z rozhovorů s badatelkami nominovanými na Cenu Milady Paulové v minulém roce. Dozvíte se více například o aktuálním názoru vědy na půst a četnost jídel nebo o nutnosti střídat škodliviny.

Přinášíme také velmi stručné avízo na blogy, které rekapitulují nejzásadnější výsledky našeho výzkumu akademických drah, jež byly publikovány v říjnu.

Inspirativní čtení přeje

Hana Tenglerová

Kauza: kdo čelí předsudkům ve fyzice?

Vlnu [kritiky](#) sklidil po svém vystoupení profesor fyziky Alessandro Strumia z univerzity v Pise. Na semináři o genderu ve fyzice ve švýcarském CERNu prohlásil, mimo jiné v reakci na jemu předcházející vystoupení, které se věnovalo sexuálnímu obtěžování, že se osoby, které hovoří o tomto fenoménu, obávají problémů, které neexistují. Upozornil dále na to, že ve fyzice jsou diskriminováni zejména muži a že on sám byl odmítnut, když byla při žádosti o stejnou pozici upřednostněna žena, ačkoli on měl vyšší kvalifikaci. Podle

vyjádření CERNu bylo jeho vystoupení v rozporu s etickým kodexem instituce, prezentace Alessandra Strumii byla stažena z webových stránek akce a byl do vyšetření případu suspendován. Více na webu BBC ([zde](#) a [zde](#)), tématu věnoval pozornost také Guardian ([zde](#) a [zde](#)).

Limity experimentálních vědců a důkazů

Věda má zásadní společenskou úlohu v ustavování pravd. Pokud nás hnutí #MeToo něco naučilo, pak to, že případy sexuálního zneužívání nezapadají do rámce, který je typický pro experimentální vědecké bádání: mnoho zásadního pro pochopení bezpráví je totiž založeno na zkušenostech a spočívá v individuálních výpovědích jednotlivců. Pro lidi, kteří se pohybují v experimentálních vědách tak fakt, který nemůžeme změřit, spočítat nebo empiricky pozorovat, nemusí vůbec existovat – a to přesto, že studie, které se týkají sexuálního obtěžování, ukazují, že je tento fenomén široce rozšířen. Osobní svědectví nelze ověřit ani testovat empiricky. A na to se řada obviněných s úspěchem odvolává. Podrobnosti k tématu na webu theatlantic.com.

Když jste jediná: výzvy, kterým ženy čelí v mužských doktorandských kolektivech

Doktorandky, které nemají žádné kolegyně, mají o 12 procentních bodů nižší šanci, že dokončí doktorát během let, než jejich mužští kolegové ze stejné kohorty. Při každém nárůstu podílu doktorandek o 10 procentních bodů v dané kohortě se jejich zastoupení mezi těmi, kdo úspěšně dokončili doktorát, zvýšilo o 1 procentní bod. To vyplývá z dat mapující situaci 2 541 doktorandů a doktorandek technických a přírodních věd, jež nastoupili do 33 doktorských programů na

6 univerzitách ve státě Ohio (USA) mezi roky 2005 a 2009. Jednou z hypotéz, proč tomu dochází, je, že zastoupení žen může ovlivnit přátelskost prostředí. Podrobnosti na webu sciencemag.org.

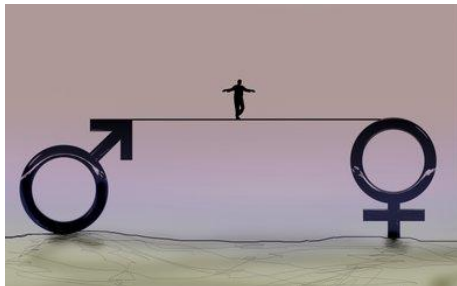
Posmrtně vydané paměti Bena Barrese

Průkopník v oblasti neurobiologie, obhájce zvyšování zastoupení žen ve vědě, otevřeně transgender osoba. Nejen to je Ben Barres, který zemřel minulý rok na rakovinu. Stal se hrdinou pro osoby z genderových a sexuálních minorit a obecně pro všechny začínající vědkyně a vědce. Jeho posmrtně vydané paměti popisují jeho životní i profesní příběh, v němž přiznává, že během své rané akademické dráhy, kterou absolvoval pod jménem Barbara, zpočátku příliš nereflektoval, že by se přisuzovaný gender promítal do hodnocení výkonů. Když jej jeden profesor obvinil, že využil svého přítele k vyřešení obtížného

problému (protože se domníval, že žena by to nedokázala), Barres byl rozčilený zejména kvůli obvinění z podvádění. Jeho pohled se ale po tranzici v roce 1997 změnil: pochopil, že tahle i obdobné epizody mají co dělat s přetrvávajícím sexismem: Zrodil se aktivista. Více na webu nature.com.

Představa dvou pohlaví je příliš zjednodušující

Nejde jen o chromozomy a přítomnost vaječnicků či varlat. Když do hry vstoupí genetika, hranice mezi pohlavími se ještě víc stírá. Navíc, nové metody sekvenování DNA a buněčná biologie ukazují, že téměř každý je do určité míry mozaikou geneticky odlišných buněk, některých s pohlavím, jež neodpovídá zbytku těla. Některé studie dokonce ukazují, že pohlaví každé buňky ovlivňuje její chování prostřednictvím komplikovaných sítí molekulárních interakcí. Tyto objevy příliš nezapadají do světa, kde je pohlaví stále definováno binárně, kde jen málo zemí umožňuje legislativně žít pod označením

sexuálně nejednoznačné pohlaví a kde lidská práva a sociální status může být zásadně ovlivněn tím, zda je člověku při narození připsáno ženské nebo mužské pohlaví. Více informací o novinkách v této oblasti bádání na webu scientificamerican.com.

NKC – GENDER A VĚDA BLOGUJE II

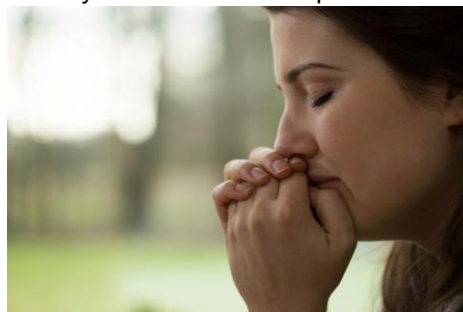
I v říjnu jsme pokračovaly ve zveřejňování výstupů z našeho [výzkumu](#) akademických drah a bariér genderové rovnosti ve vědě. Na serveru vedavyzkum.cz postupně vyšly další tři články.

Nina Fárová psala o úvazkové skládačce a problému podzaměstnanosti v české vědě. Jak komplikuje podzaměstnanost práci v akademické sféře? Částečné úvazky jsou cestou k neplaceným přesčasům, „létajícím doktorandům“ a těžkým návratům z rodičovské dovolené. TEXT SI MŮŽETE PŘEČÍST [ZDE](#).

Hana Maříková z oddělení Gender & Sociologie Sociologického ústavu AV ČR, která s námi na výzkumu spolupracovala, zase tematizovala problém generačních nerovností a napětí: Radikální proměna financování vědy a výzkumu spočívající ve snižování institucionálního a nárůstu grantového financování má dopad na proměnu struktury vědeckých pracovišť i akademických kariér. Promítá se také do zvyšování generačních nerovností a spolu s tím i do generačního napětí: „Mladí začínající vědci a vědkyně v rozhovorech poukazovali na to, že na jejich generaci jsou kladeny vyšší nároky na mobilitu, pracovní výkon i kvalifikaci oproti starším kolegům a kolegyním.“ CELÝ TEXT s názvem Pracujte hodně za málo a buďte šťastní [ZDE](#).

A do třetice opět Nina Fárová, tentokrát k tématu nekomunikace v akademickém prostředí: Náš výzkum naznačuje, jak akademické kruhy zaostávají za byznysem v péči o vlastní lidi. Současný systém produkce vědy přispívá k tomu, že akademici a akademičky trpí osamělostí, uzavřeností a nedostatkem komunikace. VÍCE NA NAŠEM [WEBU](#).

Všechny blogy jsou k přečtení [zde](#).

Během října vyšly rozhovory se třemi loňskými nominantkami Ceny Milady Paulové: diabetoložkou profesorkou Terezií Pelikánovou, profesorkou Danielou Pelclovou, která se věnuje pracovnímu lékařství a toxikologii, a cytogenetičkou profesorkou Kyrou Michalovou.

Terezie Pelikánová hovořila například o nejnovějších poznatcích výzkumu vlivu potravy na lidský organizmus:

TP: Zjistili jsme třeba, že energetický metabolismus mozku je jiný u lidí s cukrovkou a jiný u zdravých osob. Dělali jsme také hodně pokusů s různými dietami.

NKC: A jaké byly výsledky?

TP: Mozek reaguje na různé jídlo jinak, jinak na vegetariánskou a jinak na masitou stravu. Máme z téhle oblasti celou řadu drobných poznatků. Diabetikům 2. typu, kteří jsou obézní, běžně doporučujeme redukční dietu. Jejím základním atributem je omezení tuků a cukrů, ale mezi její základní pravidla dříve patřilo, aby se jedlo vícekrát denně. Takže nemocní jedli ráno, v poledne, večer, mezi tím dvě přesnídávky a pak ještě druhou večeři. My jsme teď jako vůbec první zjistili, že když má člověk redukční dietu, je diabetik 2. typu a má hubnout, tak je výhodnější, když vynechá přesnídávky a druhou večeři. Lépe jsou na tom ti, kdo jedí méně často: mají lepší cukr, lépe se jim hubne. To je velká změna v přístupu, která se dostala i do mezinárodních doporučení.

NKC: Když zůstanu u těch diet, v současnosti je docela módní přerušovaný půst, kdy máte během dne „okna“, kdy jíte a kdy ne. Běžné je například osm hodin jíst, většinou za bdělého stavu, a šestnáct hodin se postit. Co na to současné poznatky?

TP: Lačnění dělá metabolismu dobře. Lépe se pak vyrovnává s výkyvy inzulínu.

NKC: To je ale přesný opak toho, co se dosud doporučovalo...

TP: Přesně. Je to opravdu radikální změna.

Celý rozhovor si můžete přečíst [zde](#).

Daniela Pelclová hovořila o vývoji nemocí z povolání u nás i o své práci v Toxikologickém informačním středisku, které působí jako poradna pro celou Českou republiku, laickou i odbornou veřejnost:

DP: Může nám zavolat kdokoli, když se třeba předávkuje léky, poleje Savem, vypije hnojivo nebo sní bobule tisu. Ráda odpovídám na dotazy, lidi jsou za tu službu hrozně rádi. Volají třeba maminky, že omylem přehnaly dávkou vitamínů pro novorozence a teď se bojí, že mu ublížily. Takové případy tvoří asi osmdesát procent případů, my je ujistíme, že to bude dobré, že to není život a zdraví ohrožující, a poradíme, co mohou udělat pro první pomoc. To mě hodně těší. Ale někdy jde i o život. Naše služba je non-stop a často i v noci vydáváme sanitkám antidota, která zachraňují život v jiném městě nebo kraji.

Když vidím, co lidi různě požijí, nebo čemu jsou někdy vystaveni v zaměstnání, mám pocit, že toho jde vydržet hodně. A pak je tu

zase spousta lidí, kteří se bojí stopového množství různých látek v potravinách, je to někdy až legrační. V každém případě je potřeba ty škodliviny střídat. Ony jsou v podstatě všude, takže se tomu nevyhnete. Je důležité nejíst monotónně a aspoň trochu se snažit o zdravý životní styl a pozitivní přístup.

NKC: To je fakt, člověk toho asi kolikrát víc nadýchá, než kolik toho sní... Ale na rozdíl od potravin se ten vzduch řeší relativně méně.

To je pravda. Tohle se hodně podceňuje. Za pár desítek let se lidi budou divit, jak to bylo možné, co tady lidi dýchali. Často se míra škodlivosti projeví až za řadu let. U karcinogenů, jako je azbest, to může být deset až dvacet let. Vezměte si, na co zemřela Marie Curie-Sklodovská. Takový účinek radioaktivity nikdo nečekal. Všechno se ale předvídat prostě nedá a samotný život je riziko. Je těžké být opatrný na všechno.

Celý rozhovor si můžete přečíst [zde](#).

Cesta profesorky Kyry Michalové k cytogenetice byla spletitá. Je z lékařské rodiny, ale studovat za socialismu medicínu nemohla. Šla tedy nejdříve pracovat na pole a pak ji pustili na Vysokou školu zemědělskou. Umístěnkou dostala do Výzkumného ústavu živočišné výroby, ale po invazi vojsk Varšavské smlouvy odjela s dcerou za manželem, který byl na stáži v USA:

KM: Tam jsem ale velmi brzo pochopila, že z jeho stipendia se nám nebude žít dobře, tak jsem si začala hledat místo. Zájem o mě byl jak na New York University, tak na Cornell University. Bohužel jsem ale měla jen cestovní vízum. I tak jsem šla na pohovor k Jamesovi Germanovi a on, že bych mohla dělat cytogenetiku, která byla tehdy v počátcích. Shodou okolností na stejném pracovišti působila taky nějaká Michalová z Prahy. Zjistilo se, že je to manželova příbuzná. Náhoda to byla šťastná, ukázalo se, že je to náměstkyně ředitele New York Blood Centre a že má ve své pravomoci mě přijmout, ať mám vízum jakékoliv. Tak jsem se stala cytogenetikem.

Za rok a půl jsme se vrátili a to už jsem si hledala místo v oboru. A zase jsem měla štěstí, protože šéf cytogenetické laboratoře v Praze, jedné z mála, co tenkrát byly v Čechách, byl spolužák mého muže z medicíny, takže nebyl problém se domluvit.

NKC: Jak se vám tam pracovalo?

Všechno bylo úplně nové, zároveň jsem se svými zkušenostmi z Ameriky byla tak trochu za hvězdu. Ale úplně jednoduché to nebylo. Jednak jsem měla malé dítě, jednak mezitím zarazili obhajoby kandidátských prací, protože se rozhodli, že musíme být primárně politicky zdatní a pak teprve vědci. Už jsem asi dva roky pracovala na III. Interně, měla všechny zkoušky, i tu z marxismu-leninismu, a teprve tehdy mě připustili k obhajobě. Ani mi to nedali vědět, dozvěděla jsem se to přes kádruvačku z osobního oddělení, které to taky jen zavolali. Žádné oficiální vyjádření jsem nikdy neobdržela. Dostala jsem asi týden volna a vracela se zpátky do endokrinologie hospodářských zvířat, abych udělala obhajobu.

Celý rozhovor si přečtete [zde](#),

Milada Paulová – prominentní historička 1. odboje

Pokud se chcete dovědět víc o osobnosti profesorky Milady Paulové, příležitost budete mít hned v zahajovací den Týdne vědy a techniky, tedy v pondělí **5. listopadu 2018. Od 16:30 na Akademii věd** (Národní 1, Praha 1) začíná přednáška doktorky **Daniely Brádlkové** z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR. Podrobnosti a rezervace míst na [webu](#) AV ČR.

Žena mezi prací a domácností

Jak se proměňovaly názory veřejnosti na ženskou práci v 19. a 20. století? Jak to bylo s prací žen v rodinných živnostech a podnicích? Pracovaly tehdy ženy z lásky k rodině? **5. listopadu 2018 pořádáme v rámci Týdne vědy a techniky přednášku profesorky Dany Musilové**, která se dlouhodobě věnuje historii žen na trhu práce. Přednáška proběhne v hlavní budově **Akademie věd, Národní 1, Praha 1 od 19 do 21 hodin**. Podrobnosti na našem [webu](#), registrace na [webu AV ČR](#). Přednáška se uskuteční také v úterý **6. 11. v Hradci Králové**.

Kolika jazyky mluvila kněžna Libuše?

Jak se měnila pověst o kněžně Libuši od konce 18. stol., kdy tato mytologická postava vstoupila do českého a německého písemnictví, a jak tyto proměny souvisejí s utvářením národních mytologií? Na tyto otázky se zaměří přednáška doktora **Ladislava Futtera** z Ústavu pro českou literaturu AV ČR, která se uskuteční v úterý **6. listopadu od 11 hodin** v prostorách ústavu (**Na Florenci 3, Praha 1**). Podrobnosti [zde](#).

Osvícenský emancipační projekt a otázka genderové rovnosti

Ve čtvrtek **8. listopadu** proběhne na Filosofickém ústavu AV ČR (**Jilská 1, Praha 1**) přednáška doktora **Petra Kouby**. Přednáška se zaměří na vztah mezi osvícenstvím, zavedením volebního práva žen a genderovou rovností. Akce začíná v **9:30**. Podrobnosti [zde](#).

„Dáma“ z výšinného hradiska v Hlinsku

V roce 1979 archeologové na eneolitickém hradisku v Hlinsku vyzvedli kostru ženy pohřbené spolu s atributy mužského pohřbu. Nové poznatky v bádání představí skupina vědkyň a vědců z Archeologického ústavu AV ČR v Brně na přednášce na zámku v **Přerově** (Horní náměstí 1, Přerov) ve **čtvrtek 8. listopadu od 17 hodin**. Podrobnosti [zde](#).

Milada – promítání filmu

Ve čtvrtek **8. listopadu** proběhne v kině Ponrepo (Bartolomějská 11, **Praha**) promítání filmu o právničce a političce Miladě Horákové. Promítání začíná v **17:30**. Více [zde](#).

Ženy a muži ve svobodné éře

O proměnách genderového uspořádání po roce 1989 bude se socioložkou doktorkou **Hanou Havelkovou** hovořit historička doktorka **Adéla Gjuríčová**. Akce proběhne v pátek **9. listopadu v Praze** (Národní 3) **od 17 hodin**. Více [zde](#).

Celý program Týdne vědy a techniky najdete [zde](#).

Vítáme [prohlášení Evropské platformy žen ve vědě \(EPWS\)](#), již je NKC – gender a věda asociovaným členem, k tématu genderové rovnosti v novém rámcovém programu Horizont Evropa, který se právě projednává v Evropském parlamentu. Memorandum vyzývá k důslednějšímu začlenění rovnosti žen a mužů a genderové dimenze do stávajícího návrhu nového rámcového programu financování evropského výzkumu. V rámci projektu GENDERACTION jsme se k tématu podrobně věnovaly v sérii doporučení (viz [zde](#)).

V Maďarsku přitahuje. Zákaz genderových studií je definitivní. „Pozice vlády je taková, že se lidé rodí jako muži nebo jako ženy,“ konstatoval pro [CNN](#) její mluvčí. A my dodáváme, že země je placka a Slunce se točí kolem ní. Současní studující mohou studia dokončit. Středoevropská univerzita čelí dlouhodobému tlaku, a proto část své činnosti přesouvá do Vídně, kde je situace, co se týče akademických svobod, o dost [jistější](#).

Mezitím v ČR: diskuze kolem ratifikace Istanbulské úmluvy (Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí) jsou v ČR překvapivě velké a vyvolávají u konzervativně smýšlejících osob velmi negativní reakce. Smlouvu přitom ratifikovala [většina](#) evropských zemí včetně států na Balkáně, Polska, Rumunska a Turecka.

NEWSLETTER ŘÍJEN 2018

Měsíčník newsletter vydává Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. ISSN 1801–7339.

Newsletter vychází s podporou grantu Inter-excellence LTI17013 a podporou RVO 68378025_Rozvoj výzkumné organizace_ SOÚ AV ČR.

Adresa redakce: Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce: Hana Tenglerová

Korektury: Alena Ortenová

K odběru newsletteru se lze přihlásit na webových stránkách www.genderaveda.cz

Sledovat nás můžete také na sociálních sítích:

